

ALEV ALMIŞ BİR GENÇ KIZIN PORTRESİ

Süheyla Tolunay İşlek

*Yıllardır döner bakarım ardıma
Yıllardır döner bakarım
İlk defa taş oldum
Birikmiş gözyaşlarımın tuzuyla*

*Tek kullanımlık sandığın efsane
Büker zamanın ibresini
Birdenbire çıkagelen
Bir elin taş sektirmesiyle*

*Evrende her şey geri döner
Gitmediği yerden*

*Tuz uçar direk kalır
Geriye*

Murathan Mungan¹

¹ Şairin bu yazıya alınan şiirleri *Çağ Geçitleri* kitabındandır (Metis, 2019). Üstteki resim: Edward Poynter, "Orpheus ve Eurydice" (1862).

Bazı şeyler hiç gitmez... Zira önlemler alınmıştır hiç gitmemeleri için; ya bir resim ya bir şiir ya da son bir bakış sayesinde geri dönmesi istenen aslında hiç gitmemiş, yalnızca içe hapsedilmiştir... Diğer bir deyişle gönderilmek istenmeyen her daim hatırlanır. Farklı zamanlarda farklı yönleri hatırlanır, eksik hatırlanır, fazla hatırlanır, ama yine de hatırlanır... Orpheus da önlem almıştı sevdiğini hatırlamak için; tek bir bakışı tuz edecek olsa da Eurydice’i, işte o son bakışla gördüğüydü Orpheus’un belleğine kazınan sonsuza dek... Orpheus ve Eurydice’in hikâyesi diğer tüm mitolojik öyküler gibi tek anlatımlık bir hikâye olmanın tam zıddı olarak sonsuzluğa uzanan ölümsüz bir mitolojik hikâye. Aşkın, ayrılığı kabul edememenin, içe bakmanın, kendini tanımanın, arafta kalmanın ve hepsinden de çok hatırlamanın hikâyesi...

Fransız senarist ve yönetmen **Céline Sciamma** da, 2019 yılında Cannes Film Festivali’nde “En İyi Senaryo” ve “Queer Palm” ödülleri aldığını ***Alev Almış Bir Genç Kızın Portresi***’nde (La Portrait de la Jeune Fille en Feu, 2019) mitolojinin en zaman bükücü mitlerinden biri olan Orpheus ve Eurydice’in hikâyesinden ilham alarak bir aşk hikâyesi anlatır. **Sciamma**, filminde aşk temasına paralel olarak mitolojiyi referans alan birçok filmin tekrar ettiği konular olan kendini tanıma, bilinçdışı yolculuk, değişim, arafta kalma gibi konulara da değinir. Ancak filmin alametifarikası, bu konulara, erkek egemen toplumda kadın dayanışması temasını ekleyerek ve bakışın taşıyıcısı konusunu tartışmaya açarak, çok bilinen bir miti ters yüz etmesi. Diğer bir deyişle film, yönetmenin ana akım sinemanın erkek egemen dil ve erkek bakışına bir başkaldırı olarak görülebilir. Bu noktada yönetmenin Yunan mitolojisine başvurması da çok kasıtlı bana kalırsa. Zira Yunan Mitolojisi, kendinden önceki Ana Tanrıça kültünü yıkıp yerine ataerkil bir düzen getirmek misyonuna sahip, tıpkı diğer mitolojiler gibi. Yunan mitolojisinden önce gelen ve anaerkil bir anlayışa sahip Ana Tanrıça kültüründe kadınlar, üretkenlikleri sayesinde aktif rollere sahipken, erkekler görece daha pasif rollere sahip. Tıpkı ***Alev Almış Bir Genç Kızın Portresi***’ndeki kadınların güçlü duruşlarına karşın, erkeklerin yok statüsünde olması gibi.

Sonuç olarak yönetmen **Sciamma**, filminde – ne yazık ki gerçeklere dönülen son bölüm hariç- Yunan kültürünün yıkıp yerine geçmek istediği anaerkil düzen benzeri, yani kadınların egemen olduğu bir evren yaratıyor. Bu kadınlar evreninde çok bilinen Orpheus-Eurydice mitolojik hikâyesi vasıtasıyla bakışın sahibini sorguluyor, kadın dayanışmasının önemini çiziyor ve en çok da kadınların

yaşaması gereken *katabasis* yani içe bakışın önemini vurguluyor. Hatta bana kalırsa *katabasis* olmadan ne aşkın ne de dayanışmanın mümkün olabileceğini ima ediyor. Ben de bu yazıda **Céline Sciamma**'nın, ana akım anlatı konvansiyonlarının dışına çıkarak ve sinemanın erkek dil ve bakışına bir başkaldırı olarak çektiği ***Alev Almış Bir Genç Kızın Portesi*** filmini *katabasis* (yeraltına iniş, içe dönüş) anlatısı çerçevesinde incelemeye çalışacağım.

Filmin analizine geçmeden önce yönetmenin referans aldığı Orpheus hikâyesine, filmin konusuna ve *katabasis* kavramına kısaca bakmak yerinde olur.

Orpheus'un Öyküsü

Yunan mitolojisinin ünlü Orpheus mitine göre, Kral Oiaeros (bazı kaynaklara göre ise tanrı Apollon) ile Homerus'un ilham perisi olan Kalliope'nin oğlu olan Orpheus, lir çalmada büyüleyici yeteneğe sahip bir yarı-tanrıdır. Orpheus lirini çaldığında müziğinin büyüüne kapılmayan hiçbir canlı bulunmaz, hayvanlar yatıştır, ağaçlar dahil tüm hareketsiz canlılar hareket edermiş. Müzik yaptığına adeta bir Tanrı'ya dönüşen Orpheus, güzelliğiyle nam salan orman perisi Eurydice'e âşık olmuş ve onunla evlenmiş. Eurydice bir gün ormanda meyve toplarken bir satir onun güzelliğiyle kendinden geçip ona saldırmış. Korkuyla satirden kaçan Eurydice zehirli yılanların olduğu çukura düşmüş ve ısırılmış. Orpheus onu bulduğunda Eurydice çoktan Hades'te gölgelerin arasına karışmış. Bir süre yas tutan Orpheus, Eurydice'in ölümünü kabullenememiş ve onu alıp getirmek üzere Hades'e gitmeye karar vermiş.

Mitolojide 'Ölüler Diyarı' ya da 'Yerin altı' olarak bilinen Hades, "Antikçağ Yunanlarında evrenin alttaki yarısı olarak"² bilinir ve bu diyarla aynı adı taşıyan Yeraltı Tanrısı Hades tarafından yönetilmiştir.³ Sevdiği kadını kurtarmak üzere Yeraltına yolculuğa çıkan Orpheus, yoldaki bütün engelleri müzik kabiliyeti

---

² *Mitoloji*, 2012: 157

³ İnanışa göre, Hades'in krallığı birkaç bölüme ayrılmıştı; en aşağıdaki Tartaros'ta lanetli ruhlar korkunç azaplar çekirdi. Birkaç şanlı ruh sonsuz yaşamı Elysion Çayırları'nda geçirirken geri kalanlar Hermes tarafından Styx Nehri'nin kıyılarına götürülürdü ve oradan Kharon'un dümeninde olduğu bir tekneyle/kayıkla bir bedel karşılığında ölümler diyarının kapılarına taşınırdı. Kapılarda çok başlı köpek Cerberus nöbet tutardı. Aile fertleri ölü kişinin bu yolculuğu güvenle yapması için ağzına bir gümüş sikke koyardı. Gömülmeden öbür dünyaya giden ya da ailelerinin gücü yolculuk bedeline yetmeyen kişilerin sonsuza kadar hayaletler olarak yeryüzünde dolaşmaya mahkûm olacağına inanılırdı. (*Mitoloji*, 2012: 157)

sayesinde aşabilmiş; müziğiyle kayıkçı Charon'u hizmetine sokmuş, yer altı nehri Styx'i geçmiş ve sonunda da Hades'in kapısına gelmiş. Etrafı gölge silüetindeki ölülerle dolan Orpheus'u gören Hades sinirlenerek ona neden burada olduğunu sormuş. Ancak Orpheus, yeraltı tanrısı Hades'e de öyle dokunaklı bir şarkı ile derdini anlatmış ki Tanrı Hades onun karısını alıp geri götürme dileğini bir şart koyarak kabul etmiş. Bu şart, yeryüzüne varıncaya dek, Eurydice'in Orpheus'un arkasında yürümesi ve Orpheus'un ona bakmaması imiş. Ancak yeryüzüne yaklaşan Orpheus tam yukarı çıkacakken arkasına dönüp henüz yerin altında olan Eurydice'e bakmış. Hades'in koyduğu şartı yerine getir(e)meyen Orpheus'un bu bakışı nedeniyle Eurydice tekrar Hades'e hapsolmuş ve çift sonsuza dek ayrılmış.⁴

Filmin Teması

Filmin mitolojik okumaya nasıl elverdiğine ve yönetmen **Céline Sciamma**'nın bu mitolojik öyküyü *katabasis* kavramı çerçevesinde nasıl yorumladığına bakmadan önce filmin konusuna kısaca değinirsek; film 18. yüzyılda Bretonya'nın erkek egemen dünyasında geçer. Ana karakter Marianne, döneminin erkek egemen sanat dünyasında var olmaya çalışan bir ressamdır. Kendisi gibi ressam olan babasının eski bir işvereni olan bir Kontes'ten aldığı bir resim siparişi üzerine Bretonya kıyılarına yola çıkar. Kendisinden tablosunun yapılması istenen kişi, Kontes'in manastırdan yeni çıkmış kızı Héloïse'dir. Annesinin kendisini zorladığı evliliği gerçekleştirmemek için intihar eden ablasının kaderini terk ettiği kardeş Héloïse, hiç tanımadığı bir aristokratla evlenip Milano'da yaşamak istememektedir. Bu evliliği kendisine dayatan annesine karşılık Héloïse de resminin kendisinden önce gideceği adrese gitmemesi için olabildiğince direnmekte ve resminin yapılmasına izin vermemektedir. Ressam Marianne'in Bretonya'daki adaya gelip gizli gizli Héloïse'i resmetmesi sürecinde aralarında doğan ve gün geçtikçe güçlenen aşk ve kaçınılmaz ayrılık filmin özetini oluşturur. Bu yalın anlatının arkasında ise Orpheus miti kadar politik bir alt metin olarak dönemin erkek egemen sisteminin, kadın özgürlüğünü kısıtlaması ve buna karşılık olarak kadın dayanışmasının örnekleri de var. **Sciamma**'nın filme referans olarak seçtiği Orpheus miti aslen, egemen bakışın sahibi özne olarak Orpheus'un

---

⁴ Daha ayrıntılı mitolojik okumalar için bkz. [Encyclopedia Mythica](#)

görüldüğü ve Eurydice'in sadece bakılan bir nesne olarak algılatıldığı bir hikâye. Ancak **Sciamma**, referans aldığı bu mitin uzlaşımını ters yüz ederek ataerkil toplumun karanlık yönlerini düşünmenin önünü açıyor.

Katabasis Nedir?

Filmin Cannes'da senaryo ödülü almasında yönetmen ve senarist **Sciamma**'nın mitolojik bir anlatıyı ters yüz etmesi ve Orpheus mitini, bir aşk hikâyesine arka fon olmasına ilave olarak politik ve feminist bir yorumla beyaz perdeye aktarmasının etkili olduğunu düşünüyorum. Ancak filmin yorumuna geçmeden önce Orpheus hikâyesinin temelinde yatan ve hatırlamayı ön plana çıkaran *katabasis* temasına bakmakta fayda var. Kelime anlamı olarak “yeraltına ya da öte dünyaya inmek” demek olan *katabasis*, Orpheus hikâyesinin asıl özü. Yeraltı ya da öte dünya denilen şey, kendi kimliğimizi keşfetmemiz için mutlaka karanlığını yarmamız gereken bilinmeyen dünyamız. Diğer bir deyişle günlük hayatta farkında olmadığımız asıl gerçekliğimiz, yani bilinçdışımız. **Alberto Bernabé**, *katabasisin*, buranın ve şimdinin uzağındaki karanlığın dünyasına yolculuk olarak, mutlak olan ötekinin yolculuk olduğunu söyler. **Bernabé** ayrıca, mutlak olan ötekinin içimizdeki öteki olduğunu ve ona erişimin gerçek bilgiye doğrudan erişim olduğunu da ilave eder.⁵

Terence Dawson ise Virgil'in Orpheus ve Eurydice efsanesini yorumladığı makalesinde *katabasisin* bir kayıp ya da yas nedeniyle sosyal bir alandan hayali bir alana bir iniş içerdiğini, bazılarının bu alanı “öteki” olarak adlandırdığını, psikanalistlerin ise buna “bilinçdışı” dediğini söyler.⁶ “The *Katabasis* Theme in Modern Cinema” adlı makalesinde **Erling B. Holtmark** *katabasisin* bir tür kimlik arayışı, kayıp bir benlik arayışı, yani kendini keşfetme yolculuğu olduğunu söyler.⁷ **Russell Kilbourn** da *katabasisin*, mitik kahramanın iç dünyasının yansıması, özellikle de bilinçdışı, hafıza ve düşlerin alanı olduğunu ifade eder.⁸

---

⁵ Bernabé, 2015: 31

⁶ Makale özeti için tıklayın: [bağlantı](#)

⁷ Holtmark, 2010: 26

⁸ Kilbourn, 2010: 31

Filmin konusuna, referans alınan Orpheus mitine ve bu mitin özü olan *katabasis* temasına kısaca baktıktan sonra filmi mitolojik bir okuma ile analiz etmeye başlayabilirim.

Filmin Mitolojik Okuması

Başlamadan, filmi mitolojik bir okuma ile analiz etme nedenlerine değinmemde fayda var. *Alev Almış Bir Genç Kızın Portresi*, sadece Orpheus mitine olan referans nedeniyle değil aynı zamanda karakterlerin birer Orpheus, Eurydice ve Hermes olarak okunmaya müsait olması nedeniyle de mitolojik okumayı mümkün kılıyor. Ancak film karakterlerinin mitolojik karakterlerle benzerlikleri, yaşadıkları *katabasis*lere yansımıyor. Filmin sunduğu *katabasis*ler Orpheus'un yaşadığı *katabasis*ten çok daha farklı, çok daha derin, çok daha yol gösterici. Sonuç olarak mitolojik okuma, yönetmenin izleyiciye düşündürmek istediği şeylerin su yüzüne çıkmasında çok yardımcı bir okuma.

Tersyüz Edilen Orpheus Mitinin İlk Durağı Olarak *Katabasis*

Film, beyaz kanvaslara çizilen fakat henüz ne olduğu anlaşılamayan çizgilerle başlar. Kısa bir süre sonra hem hayatlarının hem de yapacakları resmin daha başında olan genç kadınlar girer kadraja birer birer. Karşılarında ise bir zamanlar kazandığı iç görüşünü kaybetmiş ve adeta Hades'e düşmüş bir ruh gibi ders veren ressam Marianne vardır. Marianne içindeki ötekini keşfetmiş olsa da sevdiği kadını kaybettiği için yeni *katabasis*lerin önünü kapatıp kozasına kapanmış gibidir. Hâlbuki bir kişinin hayatında yaşayacağı sonsuz sayıda *katabasis*, alacağı sınırsız ders ve harekete geçirmek durumunda olduğu sayısız durgun dönem vardır. Bir öğrencisinin depodan çıkardığı ve filme de adını veren 'Alev Almış Bir Genç Kızın Portresi' isimli tablo Marianne'in geçmişi hatırlamasına neden olur. Derinlerden yüzeye çıkan anılar, adeta tablodaki Héloïse'in etekleri gibi bir anda alev alıp tutuşur ve izleyici Marianne'in hafızasındaki Hades'te geziye çıkar. Böylece asıl film, bir proloğa başvurmadan *katabasis* kavramının içerdiği anlamlardan biri olan hatırlama ile başlar ve hatırlanan anılar yeni bir *katabasis*in yakıtı olurlar. Film, *katabasis* açısından hatırlama kavramını ön plana çıkartırken izleyici de **Céline Sciamma** yorumlu bir Orpheus hikâyesi aracılığıyla sinemasal bir *katabasis*e başlar.

Mitolojik hikâyelerde *katabasis* yaşayacak kahramanlar ya yarı-tanrılardır ya da babaları birer Tanrı olan ve olağanüstü güçlere sahipler ölümlülüdür. Örneğin Orpheus'un gücü, müzik yapma kabiliyeti ile herkesi ikna edebilmesinden gelmektedir. Bir filmi mitolojik açıdan yorumlarken neyin mitik yapıldığı (yani gerçekliğe uygun olmayan durumlar) filmde neyin anlatılacağını belirler. Diğer bir deyişle film, bizim dünyamızda geçse de bizim bildiğimiz dünyaya uygun olmayan durumlara bakmak gerekir. *Alev Almış Bir Genç Kızın Portresi*'nde mitik ve Tanrısal olan şeylerin başında Marianne'in resim kabiliyeti ve bu kabiliyeti sayesinde sahip olduğu özgürlüğü ve bir kadın olarak hiçbir erkeğin yardımı olmadan ayakta durabilmesi gelir. 18. Yüzyılda erkek hâkimiyeti altındaki sanat dünyasında, kadın bir ressam olan Marianne, bir tür Orpheus gibi sanatıyla insanları etkileyebilmekte, bu sayede hayatını kendi kendine kazanabilmekte, evlenmek zorunda kalmamakta ve özgürce yaşayabilmektedir.

Mitolojik kahramanları *katabasis*e iten temel saik, genellikle birini, özellikle de bir kadını zor bir durumdan kurtarmaktır. Orpheus'un öyküsünde Orpheus'un amacı genç karısını Hades'ten kurtarmak idi. Bu filmde de amaç, genç bir kadını kurtarmak olarak sunulur. Marianne'in üstlendiği Orpheusvari kurtarma görevi, kızını Milanolu bir soylu ile evlendirip ıssız Bretonya kıyılarından kurtulmak isteyen bir Kontes'in siparişi üzerine genç bir kızın tablosunu yapmaktır. Zira zengin Milanolu baron, tabloyu beğenirse genç kızla evlenmeyi kabul edecek ve böylece genç kızın aristokrat hayatı kurtulacaktır. Dolayısıyla Marianne'in kabiliyeti sayesinde bir kadını kurtarma görevi ile yolculuğa çıkma durumu Orpheus miti ile aynıdır. Ancak yönetmenin bu mite kattığı yorum sayesinde

başlangıçta Héloïse'in zengin baron ile evlenmesini sağlayarak hayatını kurtarmak olarak başlayan görev, bir süre sonra Marianne'in kendisini tanınmasına ve sanat yapmanın özünü öğrenmesine vesile olur. Marianne, kendi *katabasisini* yaşarken Héloïse'in de kendisini tanınmasını sağlayarak ve onu edebiyat, müzik ve mitoloji ile besleyerek sanatın büyümlü gücünü tıpkı Orpheus gibi kullanır.

Resim dersi veren Marianne'in dalgın gözlerinden yıllar önceki bir deniz yolculuğuna yapılan kesme ile Marianne'in hatıralarına geçiş yapılır. Karşımızda yine bir Orpheus miti anlatısı olarak açık denizde giden bir tekne, içinde Marianne ve kayıkçılar vardır. Orpheus mitinde Hades, hiç bilinmeyen, zira haritası olmayan bir yerdir ve buradaki nehirleri bilen tek kişi olan kayıkçı Charon olmadan yolculuk etmek mümkün değildir. Bu nedenle kayıkçı Charon, teknesiyle Orpheus'u Styx nehrinden bir bedel karşılığı geçirip Ölüler Diyarı Hades'e ulaştırır ve ona başka hiçbir konuda yardım etmez. Tıpkı filmde, Marianne'in içinde resim kâğıtları olan büyük tahta kutusu denize düşünce kayıkçının Marianne'e yardım etmemesi gibi. Fakat zaten Marianne de hiçbir yardım talep etmeden tahta kutuyu denize atlayarak çıkarır ve ardından adaya vardıklarında büyük bir tepenin ardındaki şatoya kadar kendi taşır.

Marianne Hades'e varır

Hades'e Varış, Gölgeler Arasında İlk Gece ve Hermes'in Desteği

Marianne'in ayak bastığı yer, medeniyetten uzakta, kayalıklarla kaplı bir sahil ve uçurumlardan ibaret olan bir adadır. Hayat ölüdür; ne bir ağaç ne bir bitki ne de bir hayvan vardır. Issızlığın ortasında duyulan tek ses olan dalgaların kayalıklara

vurma sesi ise hayalet uğultularını andırmaktadır. Bütün bunlar akla Orpheus mitindeki Orpheus'un yerin altına inip kayıkçı yardımı ile Styx nehrini geçerek vardığı, medeniyetten uzak Ölüler Diyarı Hades'i getirmektedir.

Adadaki tek yapı olan Kontes'in şatosu oldukça eski, bakımsız ve korkutucudur. Özellikle Marianne'in kalacağı odanın içindeki eşyaların üzerine örtülen hayalet benzeri örtüler tam bir Hades evrenine girdiğimizin göstergesidir. Sanki her yer ölülerle kaplıdır ve Marianne de korkusuzca örtüleri kaldırıp evle ilgili bilgi almaya çalışmaktadır. Fakat ilginç olan bir nokta; bir örtüyü kaldırdığında karşısına bir aynanın çıkması ve gördüğü şeyin kendi sureti olmasıdır. Dolayısıyla yönetmen Marianne'in de bir nevi ölü olduğunu mu ima etmektedir? Şayet, ruhunun derinliklerini tanımayan bir kişi ölü kabul ediliyorsa cevap evettir. Marianne'in aynada gördüğü yüzünün yarısı aydınlıkken, yarısının karanlık olması da ruhunu yarı yarıya tanımadığının bir göstergesi gibidir. Beyaz örtülerin altında kalan son eşya ise Héloïse'in bir önceki ressama yaptırılan ve baş kısmı silinmiş tablosudur. Bu şekilde yönetmen, tablosu yapılacak Héloïse'in de bir ölü ruh olarak yaşadığını ima eder. Marianne, tablosunu yapacağı Héloïse'in ablasının adadaki kayalıklardan düşerek öldüğünü öğrendiğinde ise buranın Ölüler Diyarı Hades imgelerinden biri olduğu iyice netleşir.

Marianne'e bu Ölüler Diyarı'nda yardım eden, evi gezdiren ve aileyle ilgili bilgi veren kişi hizmetçi Sophie olur. Marianne, her ne kadar yetenekli olsa da hiç bilmediği bir yerle ilgili bilgi almak zorundadır. Sophie de, tıpkı haberci ve rehber Tanrı Hermes'in Ölüler Diyarı'nda yolunu şaşırmış yolculara kılavuzluk etmesi gibi Marianne'e resim yaptığı dönem boyunca kılavuzluk eder, Kontes ve Héloïse arasında ulaklık yapar. Zira Hades'e inmiş herkesin mutlaka bir yardıma ihtiyacı vardır.

Diğer *Katabasis* İmgeleri

Film boyu *katabasis* imgeleri ve anlatıları birbiri ardına gelmeye devam eder. Marianne'in, portresini yapacağı Héloïse'i ilk gördüğü sahne, çok tipik bir *katabasis* sahnesidir. Zira siyah bir pelerin giymiş ve bir hayaleti andıran Héloïse'i görmek için Marianne merdivenlerden aşağı inmek ve tepeden deniz seviyesine doğru uzun süre genç kadının arkasından koşmak durumunda kalır. Héloïse, Hades olarak kodlanan adada tıpkı Eurydice gibi tutsak bir hayat sürmekte, adeta

bir ölü gibi ablasının kaderini yaşayacağı güne kadar adada her şeyden uzakta zaman öldürmektedir. Ayrıca evlendikten sonra da aristokrasinin bir kadının özgürlüklerini kısıtlayacağı başka bir Hades'e gidecektir, tıpkı bu adaya gelmeden önce manastırda sürdürdüğü diğer bir Hades hayatı gibi. Farklı Hades'ler arasında sıkışıp kalmış Héloïse'in günlerdir annesi tarafından çıkarılmadığı şatodan Marianne sayesinde çıktıktan sonra yaptığı ilk şey bu nedenle alabildiğine koşmak olur.

Siyah pelerinli Héloïse

Céline Sciamma, aristokrasinin hapsinde her daim tutsak ve bir nevi ölü hayatı sürmek zorunda olan Héloïse'in yaşadığı sıkışmışlığı çok iyi yansıtmakla beraber onu Orpheus'un eşi Eurydice gibi kurtarılması gereken bir kadın olarak da tanıtır. Zira Marianne gelmese Héloïse'in ne şatodan dışarı çıkarılacağı vardır ve ne de tablosu Milano'ya gönderilmese bu ölü adadan kurtulacağı... Yönetmen ayrıca Héloïse'in bu adadan kurtulduğunda gideceği yerde yaşayacağı ölü hayatı tasvir etmek için de Marianne'in bakış açısından Héloïse'i iki defa beyaz hayaletimsi sabahlıklar içinde, adeta bir Hades üniforması giymiş olarak gösterir. Bütün bunlara rağmen filmdeki Eurydice temsili olan Héloïse, mitin tersine isyankâr ve asi bir tutumla yapmak zorunda olduğu aristokratik evliliğe şiddetle karşı çıkmakta, çikışsız kaldığında ise ablasının özgür kalabilmek için başvurabildiği tek yol olan intiharı aklına getirmemekte ve sanata sarılmaktadır.

Orpheus mitinde Orpheus'un yapmadığı şeylerden biri, müziği ile herkesi büyüleyen karısını sadece bakılacak ve ilham alınacak bir güzellik nesnesine indirgemesidir. Filmin Orpheus mitini ters yüz eden yorumlarından biri tam da bu

noktada karşılıklı *katabasise* kucak açmasıdır. Zira Marianne, Héloïse’i Milano’daki hiç tanımadığı bir adama teslim edecek tablosunu yapma sürecinde ona karanlıkta kalmış gerçek benliğini tanıtır; ne güzeldir ki Héloïse de Marianne için, Marianne’in şimdiye kadar farkında olmadığı içindeki ötekini tanıtan kişi ve ilk aşkın karşılığı olur. Böylelikle iki kadın ilk *katabasis*lerini birbirlerinin derinliklerinde yaşarlar.

Héloïse, beyaz bir hayalet gibi

Duyguları Temsil Eden Hades Nehirleri

*Biri Styx, unuttum diğerinin adını
Daha sonra hatırlamaya
İkiz nehirlerin izinden geçilir
Çoğalmış orman serinliğinden
Unutulmuş her şeyin gittiği yere
Zaman, uzay ve Hades orada
Katlanmıştır kendi üstüne
Sükûnet içinde
Dağılır tortusu
Çözülür, buharlaşır, külçelenir
Uzak bir efsane gibi gelir bize
Bir zamanlar kendi yaşadıklarımız
O da sendin, bu da sen!
Ne kadar nehir geçsen
Gölge lekesi siyah bellekte*

Murathan Mungan

Héloïse'in, Marianne'in yaptığı ilk tabloyu gördüğü an kederle “*Bu ben miyim? Bu resimde hiç hayat yok!*” dediği sekansta gururu incinen Marianne, öfkeyle “*Senin varlığın, gerçeklikten yoksun geçici duygulardan oluşuyor.*” der. Héloïse ise, gayet kendinden emin bir sakinlikle “*Her şey geçici değildir. Bazı duygular derindir.*” diye yanıt verir. Filmin temelde bir aşk filmi olması hasebiyle yönetmen **Sciamma** filmi bir duygular galerisine çevirmese de bütün film boyunca duyguların karakterler tarafından ifade edilmesine çok önem verir. Karakterlerin sürekli birbirlerine baskın gelen duygularından bahsetmeleri, *katabasisteki* (ve aslında hayattaki) duyguların birbirinden ayrışıp tek tek ifade edilebilmesinin önemini vurgular gibidir. Karakterler birbirleri hakkındaki gözlemlerini hep çok net duygu karşılıklarıyla dile dökerler. Birbirlerine meydan okuduklarında, duygulandıklarında, utandıklarında, mutlu olduklarında, kontrolü kaybettiklerinde ya da rahatsız olduklarında nasıl hissettiklerini mutlaka çok net olarak dile getirirler.

Yunan mitolojisinde duyguları temsilen Hades'te beş nehir vardır. Bunlar Hades'e girişi sağlayan cehennem nehri Styx, öfke nehri Phlegethen, keder nehri Acheron, azap nehri Cochytus ve unutmama nehri Lethe'dir. Bu nehirler, aslen hepimizin her gün yaşamak ve bilinçdışımızda baş etmek durumunda olduğumuz negatif duygulardır. Belki neşeden uzaktırlar ama Ölüler Diyarı'nda ölümden öte hareketi sağlayan yegâne araçlardır. Marianne'in, hayatında hiç orkestra dinlememiş Héloïse'e **Vivaldi**'nin *Dört Mevsim* eserinin *Yaz* konçertosunu⁹ tozlu bir org eşliğinde çaldığı ve yaklaşan bir fırtınayı anlattığı sekansta Marianne, parçanın neşeli değil ama canlı olduğunu, zira her şeyin neşeli olmasına gerek olmadığına, yeter ki ölü olmaması gerektiğini söyler.

Marianne ve Héloïse'in 12 gün boyunca¹⁰ yaptıkları her yürüyüş, beraber geçirdikleri her dakika Hades'in bir nehrinden diğerine geçişi yani farklı bir duyguyu barındırır. İki kadının birbirlerine duydukları aşk Hades'te yaşanan bir *katabasis* gibidir; *aşka düşerler* zira. Aşk sayesinde şimdiye kadar hiç inmedikleri derinliklere inip, karşılıklı *katabasis* yaşayıp, kendilerini tanırlar. Bu aşka düşmeden önce ise ikisi de kendi âlemine dalmış ve adeta bir ölü hayatı yaşamaktadırlar: Héloïse bir manastırda rahibe hayatı sürmekteyken Marianne ise ayaklarının üzerinde durmaya çalışmaktan aşkı bile tanıyamamış yalnız bir

---

⁹ Antonio Vivaldi'nin eseri (The Four Seasons - Summer in G Minor, RV. 315: III. Presto [[YouTube bağlantısı](#)]) filmin sonunda orkestral yorumla izleyiciye dinletilir.

¹⁰ Yunan mitolojisinde 12 Tanrı olduğundan olsa gerek, Yunan mitolojisinde 12'den çok olan şey değersizdir. Ne tesadüftür ki Marianne ve Héloïse beraber tam 12 gün 12 gece geçiriyorlar.

ressamdır. İkisinin ortak noktası ise kendi iç dünyalarını bilmemeleridir. Bu aşk sayesinde birbirlerine şimdiye dek hiç bilmedikleri şeyleri öğretir ve karşılıklı değişip dönüşürler. Örneğin Héloïse’i gülmeye, öfkeyi bırakıp sevmeye ve sanatla düşünmeye sevk eden Marianne olurken Héloïse de Marianne’e duyguların gücünü, kontrolü ara ara kaybedebilmenin önemini ve resmini yaptığı kişinin iç dünyasını bilmeden asla iyi bir eser ortaya koyulamayacağını öğretir.

Mitoloji, iç gerçeklikleri, içimizde kopan fırtınaları anlattığı için duygular mitolojide farklı nehirlerle benzetilir ve karakterler zorunlu olarak duyguların nehirlerine girmek durumunda kalırlar. Styx nehri ile Hades’e inen Marianne, daha ilk günden Héloïse’in kayalardan aşağı atlayıp intihar edeceği korkusunu, sonrasında onu resmedemeyeceği endişesini, devamında yeterince iyi bir eser verememe öfkesini, kavga ettikten sonra Héloïse’in kendisinden nefret edeceği korkusunu yaşar. İkili, her meydan okuma ya da kavgada öfkeyle Phlegethen nehrinde yüzerken ayrılık vakti gelip çatinca Acheron, yani azap nehrine girerler. Bütün duyguların üstesinden gelseler de geçmekten korktukları tek nehir Lethe, yani unutuş nehri olur. Zira aşka düşenlerin hayatta en çok korktukları şey unutmak ve unutulmaktır. Ancak Hades’te her nehirden geçmek bir zorunluluktur ve iki âşık Lethe nehrinin etkisinden kurtulabilmek için anılarına başvuracaklardır. Ayrılık gününden bir gece önce Marianne, yeni bir duygu olarak pişmanlık hissettiğini söyleyen Héloïse’e “Pişmanlık duyma, hatırla” der. İleride anılarının yakıtı olacak şeyler beraber dinledikleri müzikler, birbirlerine bıraktıkları şifreler ve Marianne’in resimleri olacaktır. Bu nedenle Marianne’in, tıpkı Orpheus gibi bilinçli bir tercih yaparak aşkın değil, şairin yolunu seçmesi, Lethe nehri yani unutma gerçeğine karşılık bir sanatçının vermesi gereken en doğru karardır, der yönetmen. Zorunlu ayrılık gerçekleştikten sonra da birbirlerine bıraktıkları hatıralar sayesinde birbirlerine duydukları aşk, hiç sönmez ve ikili Lethe nehrinden hiç etkilenmez.

Kadın Dayanışması

Aşk hikâyesine bütün film boyunca *katabasis* teması kadar *kadın dayanışması* temasının eşlik etmesi **Céline Sciamma** sinemasının özgünlüğünü, filmin feminist bakış açısını ve ters yüz edilen Orpheus mitinin bir diğer ayağını oluşturur. Filmde Marianne’in aristokrat şatoya varır varmaz hizmetçi Sophie ile başladığı

dayanışmaya Kontes'in evden ayrılmasıyla Héloïse de dâhil olur ve şatoda sınıfsal ayrımların tümü ortadan kalkar. Hizmetçi Sophie önlüğünü çıkarır, yemekleri bir aristokrat olan Héloïse hazırlamaya başlar, akşamları üç kadın beraber kâh kâğıt oynarlar kâh şaraplarını yudumlarken Orpheus mitini yorumlarlar.

Héloïse yemek hazırlarken üç kadın bir arada

Festivale giderken

Bir mit, insana dair bir gerçeği anlatırken her zaman bir dönemin kültürel ve ideolojik boyutunu da gözler önüne serer. Buna örnek olarak; **Sciamma**, erkek egemen toplumun baskısına karşı kadınların eğer güçlerini birleştirirlerse ne kadar güçlü bir ses çıkartabileceklerini festival sekansıyla gösterir. Festival akşamı civar yöredeki tüm kadınlar sahilde bir araya gelerek sohbet eder, birbirlerinin

sorunlarına yardımcı olmaya çalışır ve muhteşem bir uyumla ‘Fugere non possum’ adlı acapella’yı¹¹ söylerler. **Jean-Baptiste de Laubier** ve **Arthur Simonini**’nin bestesi olan bu güçlü ve ahenkli müzik, erkek egemen toplumun dayattığı yasak ve kısıtlamalar karşısında kadınların içlerinden gelen doğal yaratıcı gücün göstergesi işlevini görür.

Filmdeki bir diğer ezber bozan ve kadın dayanışması örneğini gösteren sekans ise filmde Hermes görevi gören Sophie’nin kürtajıdır. Zira bu sefer desteğe ihtiyacı olan, bir mitolojik tanrı temsilidir ve ona yardım edenler kasabadaki ölümlü bilge kadınlardır. Marianne ve Héloïse bir süre aşk kozasına girip kendilerini dış dünyaya kapatsalar da evin bir üyesi olarak gördükleri Sophie’yi ne kürtajı öncesinde ne de sonrasında yalnız bırakırlar. Filmin en çarpıcı sekanslarından olan kürtaj sekansında Sophie’nin yanında yalnızca kadın dostları ve istemediği bebeği doğurmamasını sağlayan bilge köylü kadınlar vardır.

Kürtaj öncesinde beklerken

Héloïse’in, Marianne’e Sophie’nin kürtaj anına bakmasını dikte etmesi ve akşam eve döndüklerinde de tarihe not düşmek için kürtaj anını resmettirmesi Orpheus mitindeki edilgen Eurydice imgesini yerle bir eder. Böylece yönetmenin bu miti yorumlayışının temel noktaları olan *bakış* ve *hatırlama* kavramları, kürtajın belgelenmesi ve geleceğe aktarılması sayesinde politik bir hal alır. Ayrıca, Héloïse bu sekansla birlikte en politik ve en dirençli karakter haline gelir. Tıpkı Orpheus

¹¹ Acapella’nın tamamı için tıklayın: [bağlantı](#)

mitini yorumladıkları akşam, “Orpheus’a kendisine bakmasını söyleyenin Eurydice olabileceği” yorumu gibi yönetmenin sesini izleyiciye ulaştırır.

Sonuç Yerine: Bakışın Sahibi Sorunsalı

Yönetmen **Sciamma**’nın kadın dayanışmasına verdiği önem kadar “bakış” kavramına feminist bir yorumla bakışı da, filmdeki Orpheus mitini, yalnızca karakterler tarafından bir gece okunup üzerinde tartışılan bir metin, bir tablonun bir köşesine ustalıkla eklenen bir sayfanın metanomik çağrışımı ya da Marianne’in kendi yorumuyla resmettiği bir görsel temsil olmaktan çıkarır. Zira bakış konusu bütün bir film boyunca mitolojik olduğu kadar feminist yorumlarla sorunsallaştırılır. Yönetmen, **Laura Mulvey**’in ünlü “Görsel Haz ve Anlatı Sineması” makalesinde eleştirdiği egemen erkek bakışı ve Orpheus mitinin “bakış konvansiyonu”nu filmin başından itibaren alaşağı eder. Örneğin filmin başındaki yürüyüşlerde Orpheus rolü biçilen Marianne, Eurydice rolü biçilen Héloïse’in hep arkasında yürür; bu nedenle de Héloïse’e dileğince incelenecek bir kadın imgesi olarak bakamaz. Héloïse, her daim Marianne’in bakışlarına dik dik bakarak karşılık verir. Böylece yönetmen Mulveyci bir yorumla bakışın öznesini, tek bir karaktere bahşetmeyerek “bakan-bakılan” dikotomisini ortadan kaldırır.

İki kadının bakışı

Üç kadın, şarap içip Orpheus mitini okudukları ve Orpheus’un karısına bakmasının nedenini tartıştıkları akşam “bakış” konusuna çok farklı yorumlar

getirirler. Sophie, karısına son anda dönüp bakan Orpheus'ı sorumsuz bulurken, Marianne –belki sanatçı olmanın verdiği bir bakış açısıyla- Orpheus'un âşıkclarını yolunu değil, şairlerin yolunu seçtiğini söyler. Héloïse ise, Orpheus'a bakmasını söyleyenin belki de Eurydice olduğunu iddia ederek bu mite şimdiye kadar hiç uzlaşımında olmayan bir kadın bakışı yorumu getirir. Héloïse zaten filmin başından beri en alternatif çözümleri bulan karakter olarak yönetmenin alter egosu olarak işlev görmekte, ana karakter Marianne'den bile daha gözü kara ve aykırı olabilmektedir. Marianne'e duyduğu aşka rağmen ona hiçbir zaman boyun eğmeyen Héloïse, bana kalırsa bu sekansla da Orpheus mitine getirdiği alternatif bakış açısıyla **Sciamma**'nın sesi olur.

Orpheus mitinin erkek egemen bakışının ters yüz edildiği en önemli sekanslardan biri Héloïse'in, Marianne'in bakışını erkek bakışına benzettiği sekanstır. Héloïse'in eşarpla göğüs dekoltesini kapatarak modellik yaptığı bir gün, Marianne'in "Yakanı aç." demesi üzerine, Héloïse, Marianne'in bakma şeklini eleştirir ve onu erkek bakışının temsilcisi/taşıyıcısı olmakla suçlar. Héloïse, modellik yaptığı bir başka gün de Marianne'e "Sen bana bakarsan ben kime bakacağım?" diyerek Marianne'in kendisini pasifize eden bakışından kurtulmaya çalışır. Marianne, ne zaman ki Milano'daki müstakbel damadın hayali bakışını taklit etmeyi bırakır ve kendi özüne dönerek aşkını yaşamaya başlar, Héloïse de Marianne'in bakışlarına öfke yerine aşkla karşılık verir. Bu noktada artık Marianne'in *katabasis*inin başarıya ulaştığını ve öze dönüşün gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Son olarak, Orpheus'a "bakan özne", Eurydice'e ise "bakılan nesne" rolü biçen Orpheus mitinin genel yorumlanışının tersine, filmin ayrılık sekansında Héloïse, Marianne'e "Arkanı dön" diyendir, tıpkı Orpheus'un dönüşünü yorumlarken "Belki de Eurydice 'Dön' demiştir." sözünü hayata geçirir gibi. Dolayısıyla Héloïse de, sosyal konumu değişmese de başarılı bir *katabasis* geçirmiş, edilgen bir konumu elinden geldiğince bertaraf etmiştir.

Filmin sonu sandığımız Héloïse'in Marianne'e "Arkanı dön" dediği sahne aslında Orpheus hikâyesinin feminist bir tasviri iken Marianne'in Héloïse'i **Vivaldi** konserinde gördüğü gerçek son, yönetmenin artık bir mit yorumu yerine gerçekliği yansıtmaması olarak okunabilir. **Vivaldi** konseri sekansında yönetmen **Sciamma**, Orpheus mitini politik olarak yorumlamayı bırakıp günümüz gerçekliğine döner ve aristokrat konumuna bağımlı Héloïse'i Orpheusvari egemen bakışlara maruz bırakır. Yönetmen, bütün bir konçerto süresince Héloïse'i Marianne'in bakış

açısından izleterek günümüzün mevcut sisteminde son bakışın her daim Orpheusvari eril bakış olduğunu söyler. Son demde Marianne, Orpheus gibi son bakışın öznesi, Héloïse ise Eurydice gibi bakılan olarak bakışın nesnesi olur.

Kaynakça

- Bernabé, A. (2015) "What is *Katabasis*", [*Les Études Classiques* Vol. 83 \(1-4\)](#).
- Holtsmark, E. B. (2001) "The *Katabasis* Theme in Modern Cinema", *Classical Myth and Culture in the Cinema* içinde, ed. Martin M. Winkler, Oxford: Oxford University Press.
- Kilbourn, R. J. A. (2010) *Cinema, Memory, Modernity: The Representation of Memory from the Art Film to Transnational Cinema*. London: Routledge.
- Miles, G. (1999) "A Rough Guide to the Gods" ve "A Mythical History of the World", *Classical Mythology in English Literature: A Critical Anthology* içinde, ed. Geoffrey Miles, London: Routledge.
- Mitoloji* (2012) İstanbul: NTV Yayınları
- Mulvey L. (1999) "Visual Pleasure and Narrative Cinema", *Film Theory and Criticism: Introductory Readings* içinde, ed. Leo Braudy ve Marshall Cohen. New York: Oxford UP.